

ERIK ANNERS:

En misshandlad minoritet

I sitt inlägg i dagens skoldebatt pekar professor Erik Anners på de särskilda svårigheter som drabbar studiebegåvade ungdomar från hem utan studietradition. Den nya skolan eftersätter medvetet kraven på solida kunskaper och t o m på så elementära sådana som att kunna uttrycka sig skriftligt på riktig svenska. Den minoritet, som professor Anners skriver om, vet inte vilka fordringar som kommer att ställas på den och upptäcker för sent hur den blir efter i konkurrensen.

Det hör till de originella inslagen i den socialdemokratiska regeringspolitiken att den inte sällan skapat motsatta resultat till de åsyftade — eller i vart fall resultat, som man utifrån de egna värderingarna egentligen borde ogilla. Så sker för den delen ofta i politiken. Den är en svår konst, där doktrinär enighet kan vara lika farlig som misstag i val av medel. Ett av de äldsta rättesnörerna för politisk verksamhet har uttryckts i satsen: jagar man ut naturen genom dörren, kryper den tillbaka genom skorstenen.

Om det är några, som utbildningsdepartementet — och vi alla — rätteligen borde ömma för är det studiebegåvningarna från hem utan studietradition. Både självklara rättvisekrav och samhällets behov att rätt utnyttja sitt "intellektuella kapital" i en tid, då ett folks tillgångar i fråga om skolad intelligens snart blir viktigare än råvarutillgångar, talar för att just ungdomarna från hem utan studietradition borde ges ett särskilt effektivt stöd från det allmänna. Det är ett starkt intresse för oss alla (och en primär jämlikhetsprincip) att de får möjlighet att hävda sig i konkurrensen med ungdomarna från hem med studietradition.

Dagens Nyheter har för någon tid sedan — tyvärr mera i förbigående — anmärkt att den fortsatta skolreformeringsen, eller skall vi säga samhällets experimenterande med dagens skolungdom, riskerar att försvåra utbildningen av be-

gåvningarna från hem utan studietradition. Orsakerna härtill är uppenbara, men icke tillräckligt uppmärksammade. Det är ju så att ju mer man luckrar upp kvalitets- och kunskapskraven i den undervisning, som det allmänna tillhandahåller, ju svårare gör man det för ungdomarna i fråga att göra sig gällande i en konkurrens, som i sista hand gäller tillträdet till eftertraktade specialyrken av typ läkare, civilingenjörer, civilekonomer etc och minskar också deras möjligheter att — annat än på politisk väg — konkurrera om toppbefattningarna i samhället.

Ty i hemmen med studietradition vet man vad saken gäller; har deras ungdomar svårigheter, eller finner man den normala skolundervisningen undermålig, blir det alltmera vanligt att man sätter in extra lektioner eller utrikes språkutbildning. Därigenom kan det hända att även medelmåttorna eller rentav de svagt begåvade ur dylika hem får ett försprång framför mera begåvade kamrater, vars föräldrar inte förstår hur viktigt det kan vara att genom familjens egna initiativ komplettera mera bristfälliga lärarinsatser eller alltför anspråkslösa utbildningsplaner t ex i språk.

En ny situation

Detta är en ny situation, som utvecklats ur den till en stor jämlikhetsreform uppblåsta gymnasiereformen av år 1964 med dess relativa betyg, dess radikalt ändrade målsättningar för bl a språk-

och historieundervisningen och dess anspråkslösa krav på behärskning av de olika språkets särskilt det svenska språkets grammatiska elementa och olika stilarter.

Ingen vill väl återvända till det gamla läroverkets hårdhänta privilegiering av receptiva begåvningar liksom av en elit med utpräglad fallenhet för teoretisk analys. Men en fördel kan detta system — anpassat för sin tids uppgifter — icke fränkännas. Det gav sågverksarbetarsonen och disponentfamiljens telning samma kvalitativt högstående utbildning. Det hjälpte därför inte mycket om disponenten lät sin son resp dotter få privatlektioner eller skickade honom/henne till utrikes språkstudier. I det gamla läroverkets karga atmosfär gällde principen att det inte lönade sig att försöka göra en silkesbörs av ett soöra. En fördel hade dock disponentbarnen — de bättre språkvanorna i hemmet och därmed förmåga att tala och skriva en bättre svenska. Men den utjämnades i hög grad genom en kår av skickliga gymnasielärare i svenska, som ledde ett studieprogram med uppsatsskrivandet i centrum, vilket i hög grad hjälpte sågverksarbetarsonen att på grammatiskt korrekt grundval behärska sitt modersmål. Sålunda utjämnades ett försprång, som i vår tid blir mera accentuerat genom dagens svenska undervisning i gymnasier, där barnen från hem utan studietradition riskerar att stanna vid en primitiv förmåga att skriva och tala svenska. Särskilt kommer de

att brista i förmåga att uttrycka sig med precision liksom att uppfatta skillnaderna mellan olika stilarter. Det blir då inte mycken glädje med att de kan uttrycka sig ledigt och obesvärat i tal. De vet ofta inte vad de säger eller saknar förmåga att säga just vad de *vill* säga.

Förmodligen måste man angripa denna jämlikhets- och effektivitetsproblematik på flera fronter. För det första är det nödvändigt att revidera kvalitetskraven i grund- och mellanskola bl a beträffande grammatikaliska kunskaper samt att sätta in den individualiserade stödundervisning, som är nödvändig för de barn, vilka har svårigheter på grund av bristande studietradition i hemmen. För det andra får man vid universiteten bereda sig på att meddela ytterligare sådan stödundervisning, där tyngdpunkten får väljas efter fackutbildningens karaktär. Gör man inte det, så riskerar man få en meritokrati, med en sig själv förnyande "högskoleutbildad underofficersklass", som med grämelse får konstatera att den i regel står utanför konkurrensen om fortsatt forskarutbildning eller kvalificerade poster i arbetslivet. Och hur detta forsknings- och arbetsliv än struktureras — fn går tendensen från hierarkisk pyramidkonstruktion till ett utjämnat samarbete i mera likvärdiga former — kommer det alltid att finnas intellektuellt och arbetsmässigt (fast kanske inte så mycket högre betalda, arbetsuppgifter, som regelmässigt framstår som de mest eftertraktade.

Det radikala alternativet

Det finns naturligtvis möjlighet att genom radikala nivelleringsåtgärder motverka den här skisserade utvecklingen. Då får man sätta in förskoleutbildning, alltså kollektiv uppfostran så tidigt att hemmens inflytande inte kan göra sig gällande. Ordföranden i SECO, Katarina Engberg, går ju så långt att hon vill börja uppfostran till kollektiv anpassning redan vid 4 månaders ålder genom att barnen då tages från hemmet och modern. Mindre drastiska krav i samma riktning och i samma huvudsyfte har framförts från mera inflytelserika vänsterpolitiker. Förslagen vittnar — eufemistiskt sagt — om bristande förståelse för konsekvenserna av den allmänna utvecklingen inom arbetslivet med dess starkt ökade fritid. Just denna ökade fritid ger möjligheter till en familjelivets renässans, där återigen inflytandet från hemmen med studietradition, med vana vid intellektuell debatt i hemmiljön och med traditionella kvalitativa kulturella intressen kommer att göra sig gällande. Eller skall föräldrarna förbjudas varje kontakt med barnen?

Mera effektivt vore det onekligen att spränga familjen som social primärgrupp genom en radikal äktenskapslagstiftning, där äktenskapet icke normalt skall syfta till livsvarig familjegemenskap utan till en samlevnad tillsvidare i kontraktets form med sexuell tillfredsställelse och grupptrygghet som huvudsyften. Som i dessa spalter tidigare påpekats synes hr Klings direktiv till fa-

miljerättsutredningen bereda väg för en dylik utveckling. Men även då kanske naturen kommer tillbaka genom skorstenen. Tänk om hemmen med kultur- och studietradition i det kommande pluralistiska samhället ändå håller fast vid den gamla synen på äktenskapet. Med den valfrihet och tolerans, som skall ka-

rakterisera detta samhälle, skall de ju ha rätt att göra det. I så fall har de radikala reformivrarna verkligen ställt det illa för sig — de får uppleva motsatsen till vad de hoppats på — nämligen ett samhälle av den typ som Disraeli en gång karakteriserade som "de två skilda nationerna".